

ARCHEOLOGIENOTA

MELSELE - SABOT 2018

BUREAUONDERZOEK

ERFPUNT – CEL ONDERZOEK

OPDRACHTGEVER

Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting Beveren, D. Van Beverenlaan 11, 9120 Beveren

PROJECT

Melsele - Sabot 2018

PROJECTCODE AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED

2018I169

UITVOERDER PROJECT

Erfpunt – cel Onderzoek
OE/ERK/Archeoloog/2016/00101
Regentiestraat 63
9100 Sint-Niklaas

AUTEURS

Thierry Van Neste, Marjolijn De Puydt

WETENSCHAPPELIJKE BEGELEIDING

Erfpunt - cel Beheer

© Erfpunt – cel Onderzoek, 2018

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Erfpunt.

Erfpunt aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

ISSN 0778-3841

Erfpunt - cel Onderzoek

Regentiestraat 63

9100 Sint-Niklaas

Tel +32 (0)3 778 87 59

Onderzoek@Erfpunt.be

www.erfpunt.be

www.facebook.com/Erfpunt

<https://sketchfab.com/Erfpunt>

1. BESCHRIJVING VAN DE UITGEVOERDE WERKEN

1.1. VERANTWOORDING

Op de locatie van het huidige parochiehuus Sabot te Melsele (Beveren-Waas) zal de Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting Beveren, samen met het OCMW vijftig nieuwe woonegelegenheden oprichten. In het kader van de geplande werkzaamheden is een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (bureauonderzoek) verplicht.

Dit onderzoek werd uitgevoerd door de cel Onderzoek van Erfpunt. Het verslag van resultaten werd opgesteld door Thierry Van Neste en Marjolijn De Puydt.

1.2. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

PROJECTCODE

2018I169

WETTELIJK DEPOT

ISSN 0778-3841

BETROKKEN ACTOREN

Erkende archeoloog: Erfpunt (OE/ERK/Archeoloog/2016/00101)

Veldwerkleider: Thierry Van Neste

Assistent-archeoloog: Marjolijn De Puydt

Wetenschappelijke advisering: Erfpunt - cel Beheer

NAAM OPDRACHTGEVER:

Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting Beveren, D. Van Beverenlaan 11, 9120 Beveren

VINDPLAATSNAAM:

Melsele - Sabot 2018 (ME SB 18)

PROVINCIE:

Oost-Vlaanderen

GEMEENTE:

Beveren

DEELGEMEENTE:

Melsele

PLAATS:

Grote Baan (N70), Hazaarddam

TOPONIEM:

Sabot

COÖRDINATEN (LAMBERT '72):

Noord: 212283,700000 m

Oost: 143908,920000 m

Zuid: 212222,700000 m

West: 143826,290500 m

KADASTRALE GEGEVENS:

Beveren , Afdeling 9 , Sectie C , percelen 220P, 222M, 223E, 226R, 229D, 229E

Kadasterplan: zie § 2.2.1.1

TOPOGRAFISCHE LIGGING:

Zie § 2.2.1.2

BEGINDATUM:

18 september 2018

EINDDATUM:

11 oktober 2018

RELEVANTE TERMEN UIT DE INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

Typologie: niet van toepassing

Datering: Onbepaald, 20ste eeuw

Stijlen: niet van toepassing,

Culturen: niet van toepassing

Materiaal: niet van toepassing

Soort: niet van toepassing

Gebeurtenis: bureauonderzoek

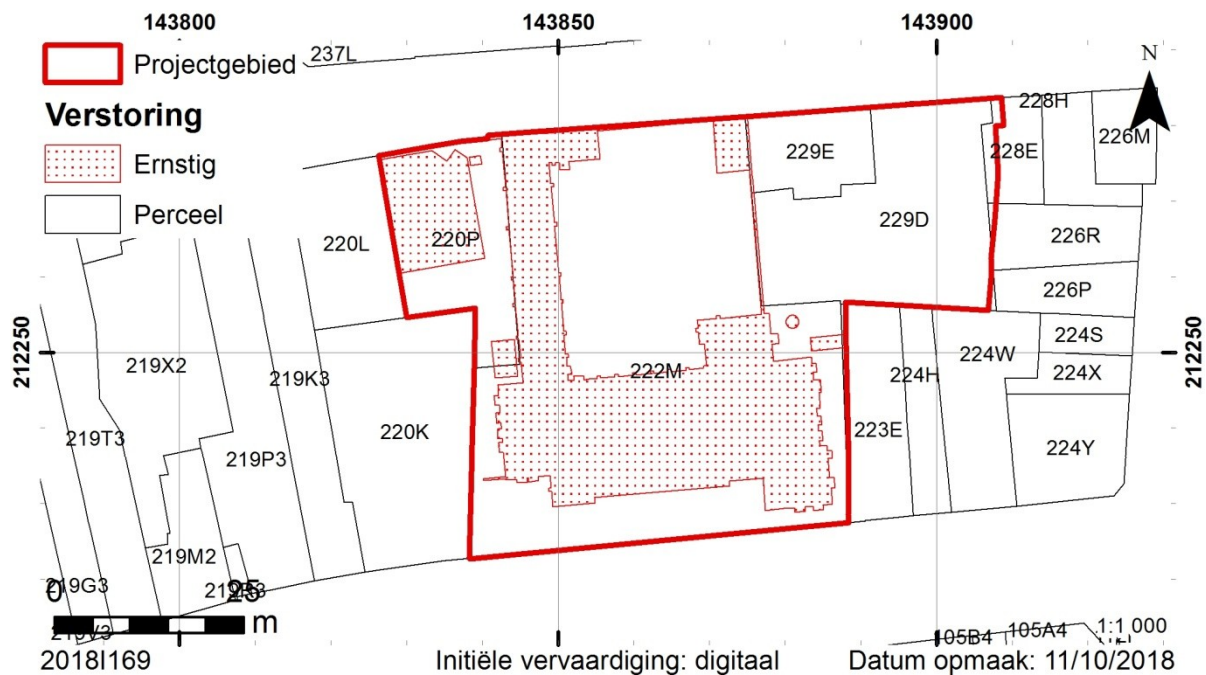
VERSTOORDE ZONES

Binnen het projectgebied zijn reeds meerdere gebouwen aanwezig. Bij de bouw van het parochiaal centrum in 1954 werden de gebouwen vrijwel allemaal voorzien van een kelder.

Aan de zuidzijde strekte de kelder zich verder uit buiten de gebouwen op het gelijkvloers.

In 1984 werd op het huidige perceel 220P een nieuw gebouw opgetrokken. Aangezien dit volledig voorzien werd van een kelder, kan ook voor deze zone gesteld worden dat dit ernstig verstoord is.

In totaal wordt door de aanwezige kelders en funderingen een zone van 1196,77 m² verstoord.

Kaart 1. Overzicht van de verstoorte zones binnen het projectgebied.

1.3. ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Binnen het projectgebied werd nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het ligt niet binnen een vastgestelde archeologische zone of in een gebied waar geen archeologie te verwachten is.

1.4. OMSCHRIJVING VAN DE ONDERZOEKSOPDRACHT

1.4.1. Vraagstelling

De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt 3499,37 m², hierbij zal meer dan 1000 m² verstoord worden.

Artikel 5.4.1 van het decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014 stelt dat het bij *aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig gelegen zijn buiten archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones* verplicht is om een bekrachtigde archeologienota zoals vermeld in artikel 5.4.8 van datzelfde decreet toe te voegen aan een stedenbouwkundige vergunning met ingreep in de bodem.

In het kader van het bureauonderzoek:

- Wordt het plangebied afgebakend en beschreven;

- Worden reeds verstoorde en reeds onderzochte zones in kaart gebracht;
- Worden de gekende aardkundige en ecologische kenmerken geïnterpreteerd;
- Worden de gekende archeologische en historische waarden en indicatoren geïnterpreteerd en ingeschat;
- Wordt een beschrijving gemaakt van de geplande werken waarvoor een stedenbouwkundige vergunning of verkavelingsvergunning wordt aangevraagd, de uitvoeringswijze van deze werken en de potentiële impact ervan op het bodemarchief.

Om de eventuele archeologische waarde van het onderzochte gebied in te schatten, wordt informatie verzameld over minstens volgende aspecten, op basis van alle relevante bronnen:

- De bewoningsgeschiedenis;
- De landschapshistoriek;
- De topografie;
- De geologie;
- Het bodemgebruik;
- De vegetatie;
- De aanwezige erfgoedwaarden;
- De historische ingrepen.

Tijdens het bureauonderzoek zal getracht worden om een antwoord te bieden op volgende onderzoeksvragen:

- Wat zijn de gekende landschappelijke en aardkundige gegevens?
- Wat is het historisch landgebruik? Welke invloed kan dit hebben gehad op de bewaring van eventueel archeologisch erfgoed?
- Zijn er gekende archeologische waarden aanwezig binnen of in de omgeving van het projectgebied?
- Wat is de kans dat archeologische sites aanwezig zijn binnen het projectgebied?
- Indien archeologisch erfgoed verwacht wordt:
 - Hoe kan zich dit manifesteren?
 - Zijn er indicaties voor de diepte waarop het archeologisch erfgoed zich kan bevinden?

- Wat is de impact van de geplande werken op eventueel archeologisch erfgoed?
Welke maatregelen dienen dienaangaande genomen te worden?

De resultaten van de analyses worden op plannen weergegeven. De resultaten van deze studies moeten toelaten een gemotiveerd advies te formuleren of er al dan niet verder archeologisch vooronderzoek moet uitgevoerd worden, inclusief de methodiek daarvoor.

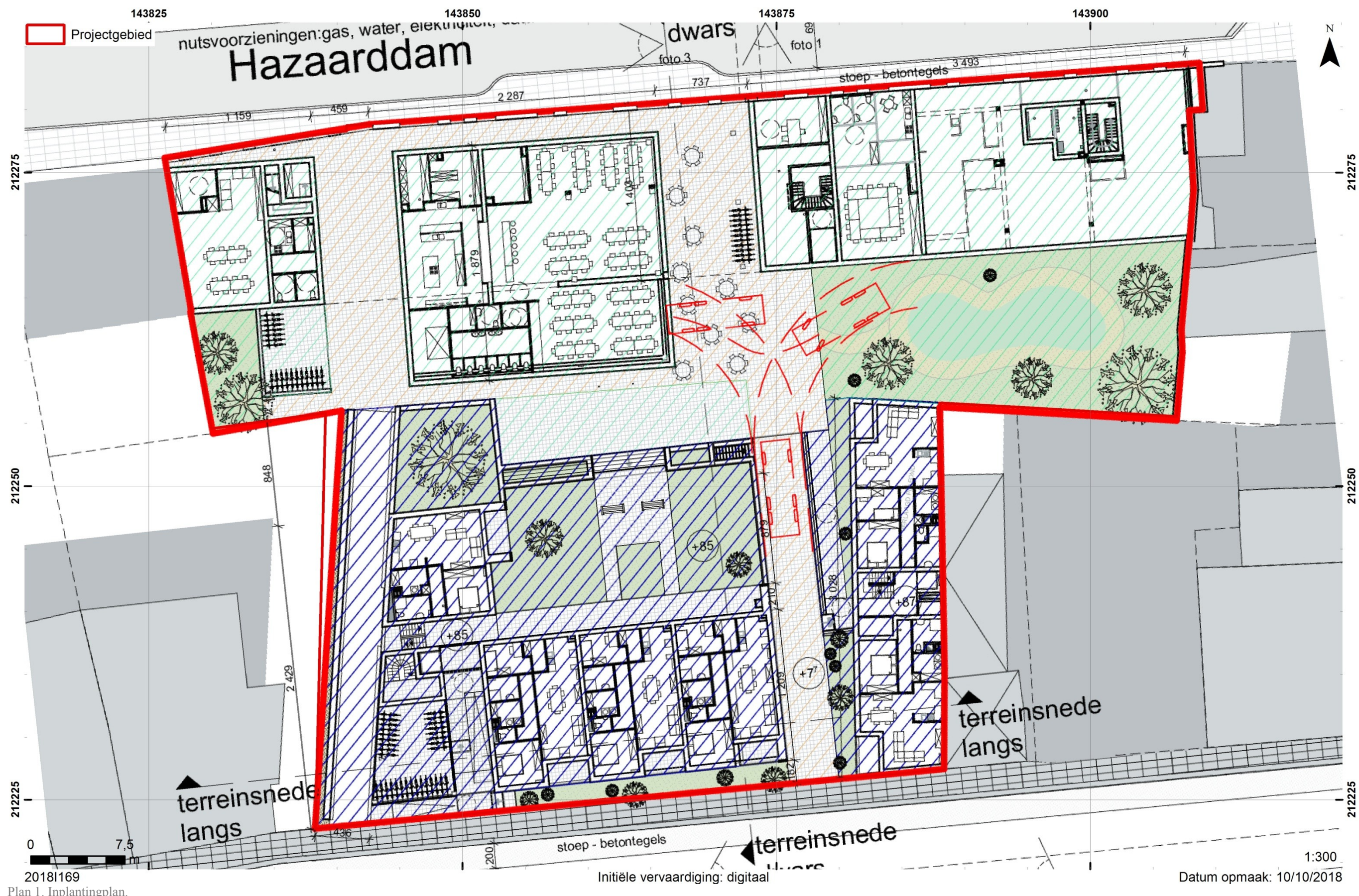
1.4.2. Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek werden geen randvoorwaarden voorzien.

1.4.3. Geplande werken en bodemingrepen

Het huidige parochiehuis Sabot zal, samen met enkele aanpalende gebouwen, gesloopt worden. In de plaats hiervan zal een nieuwbouwproject gerealiseerd worden door de Huisvestingsmaatschappij in samenwerking met het OCMW. Binnen het projectgebied wordt plaats voorzien voor 30 assistentiewoningen, daarnaast komen nog 25 extra wooneenheden. Het zuidelijke gebouwenblok zal voorzien worden van een kelderverdieping.

Tussen de wooneenheden worden verhardingen voorzien om de toegang tot de gebouwen mogelijk te maken. In het (noord)oostelijke deel wordt een groenzone met wadi voorzien.

20181169
Plan 1. Inplantingplan.

Initiële vervaardiging: digitaal

1:300
Datum opmaak: 10/10/2018

Plan 2. Ontwerpplan van het gelijkvloers

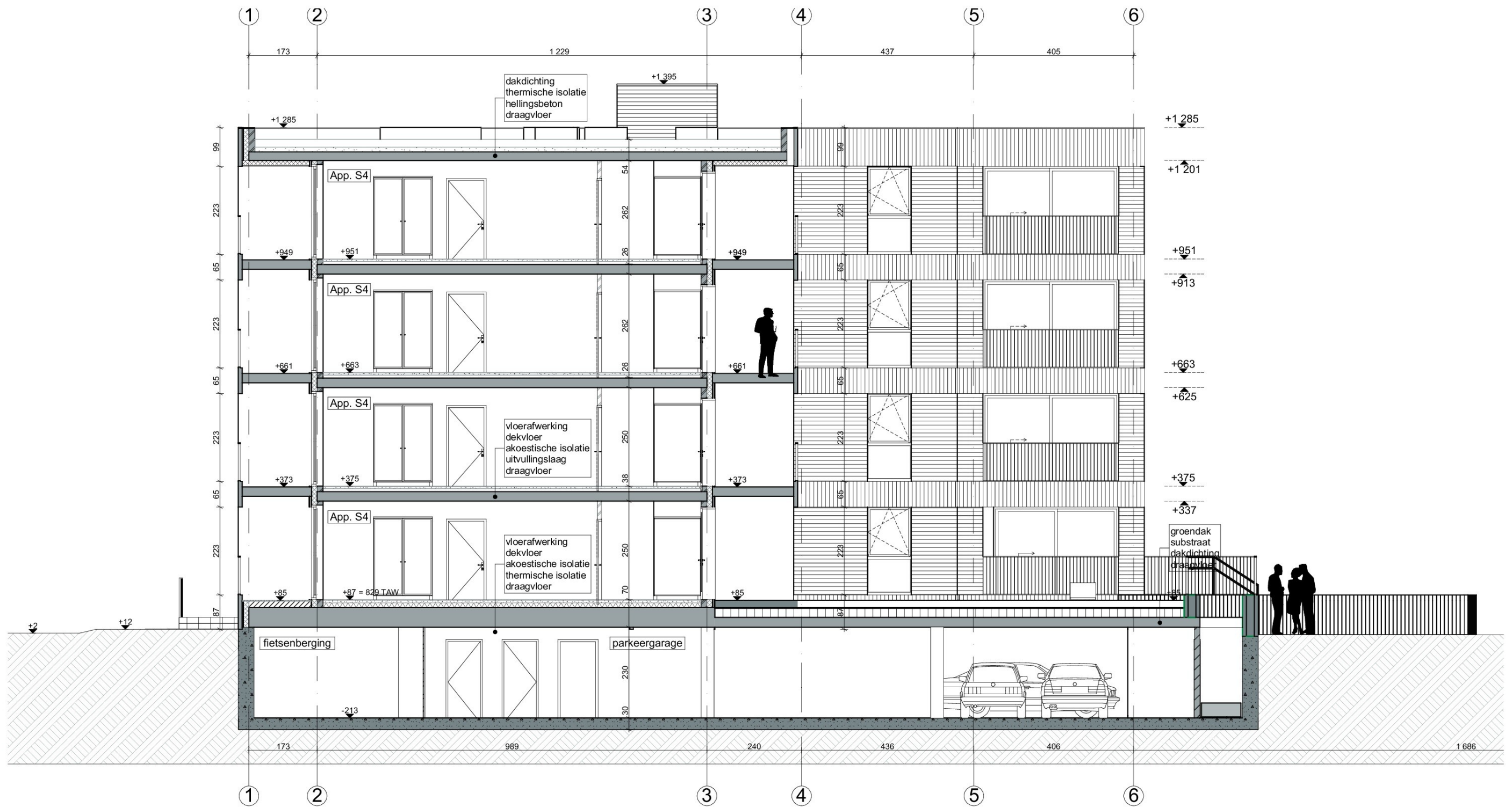

Fig. 1. Sede AA.

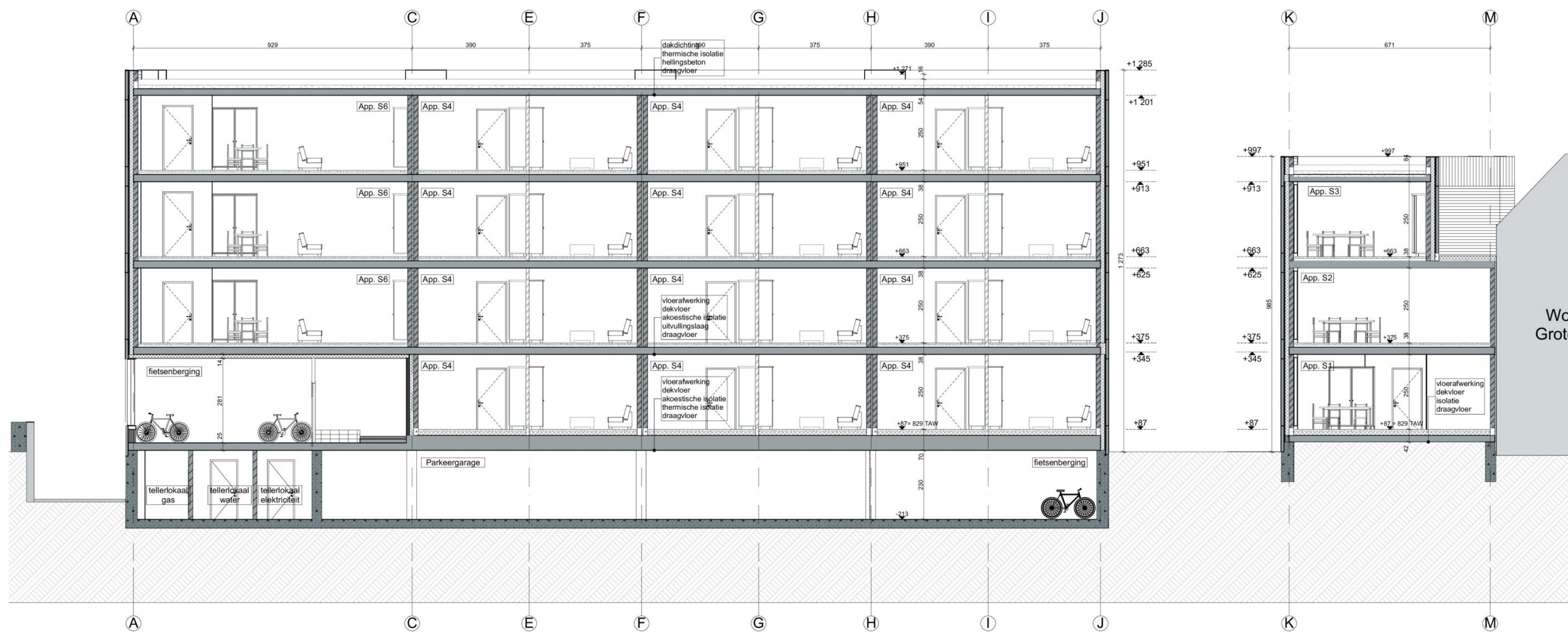

Fig. 2. Snede BB.

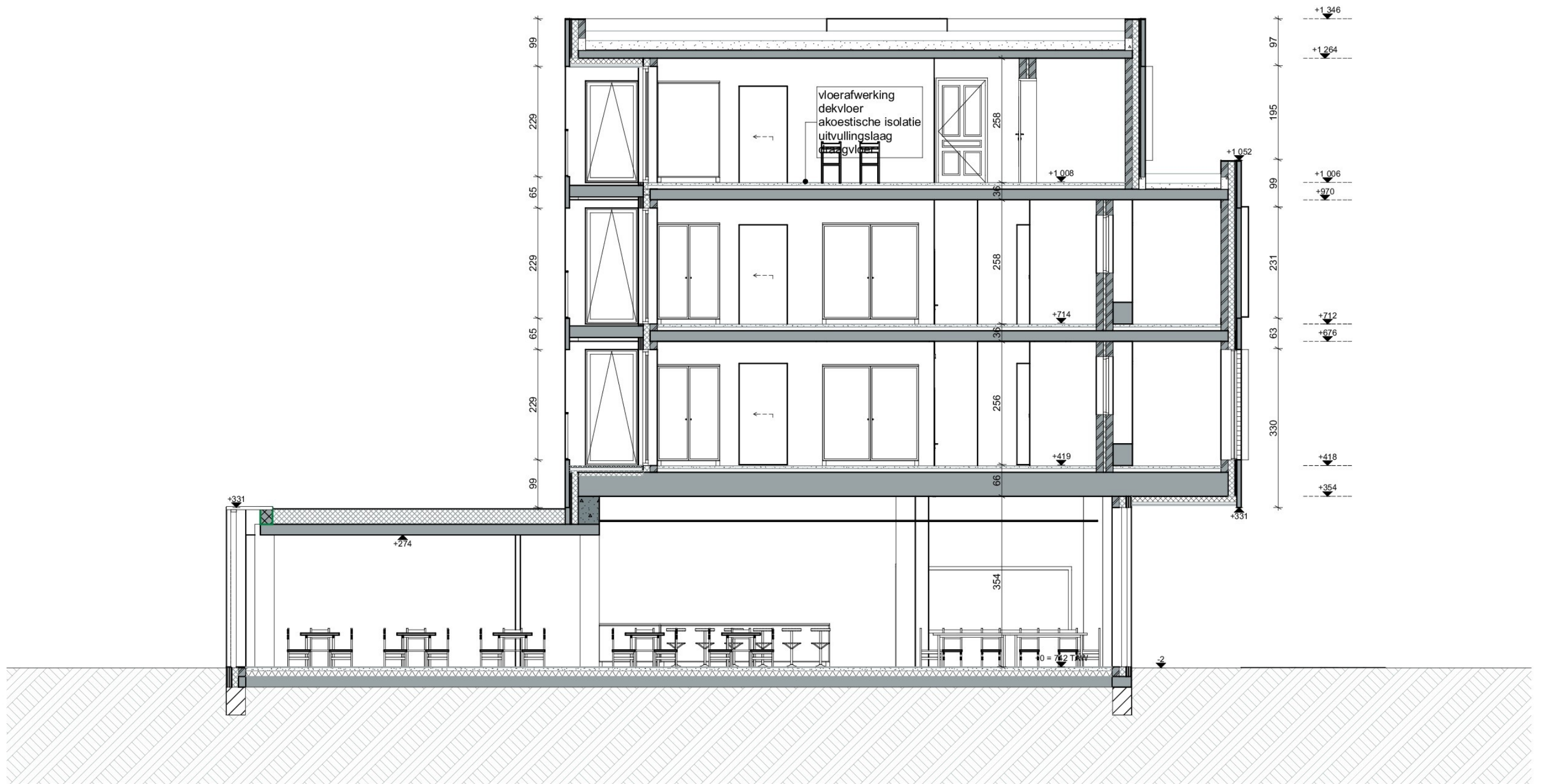

Fig. 3. Sede CC.

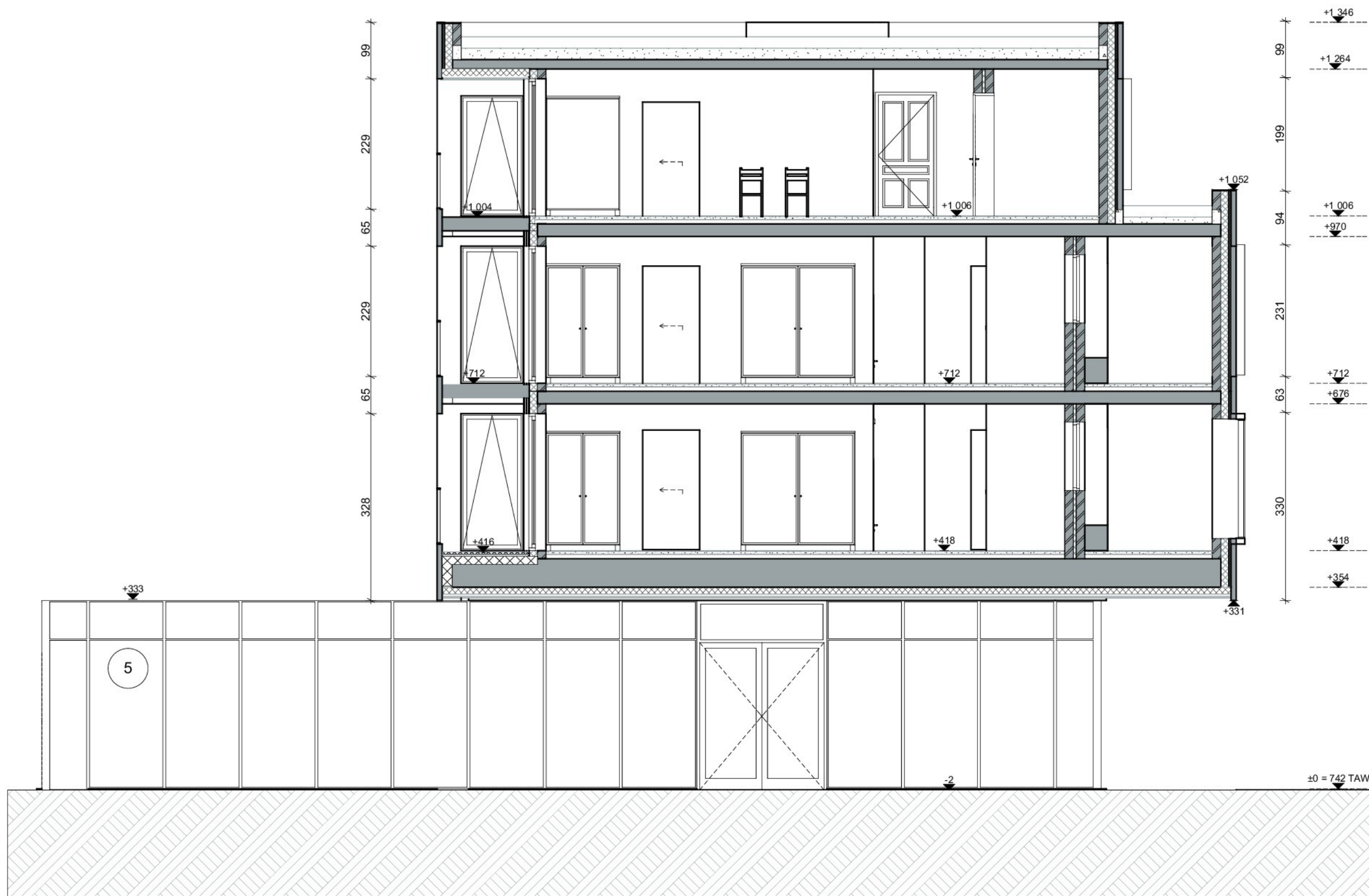

Fig. 4. Snede DD.

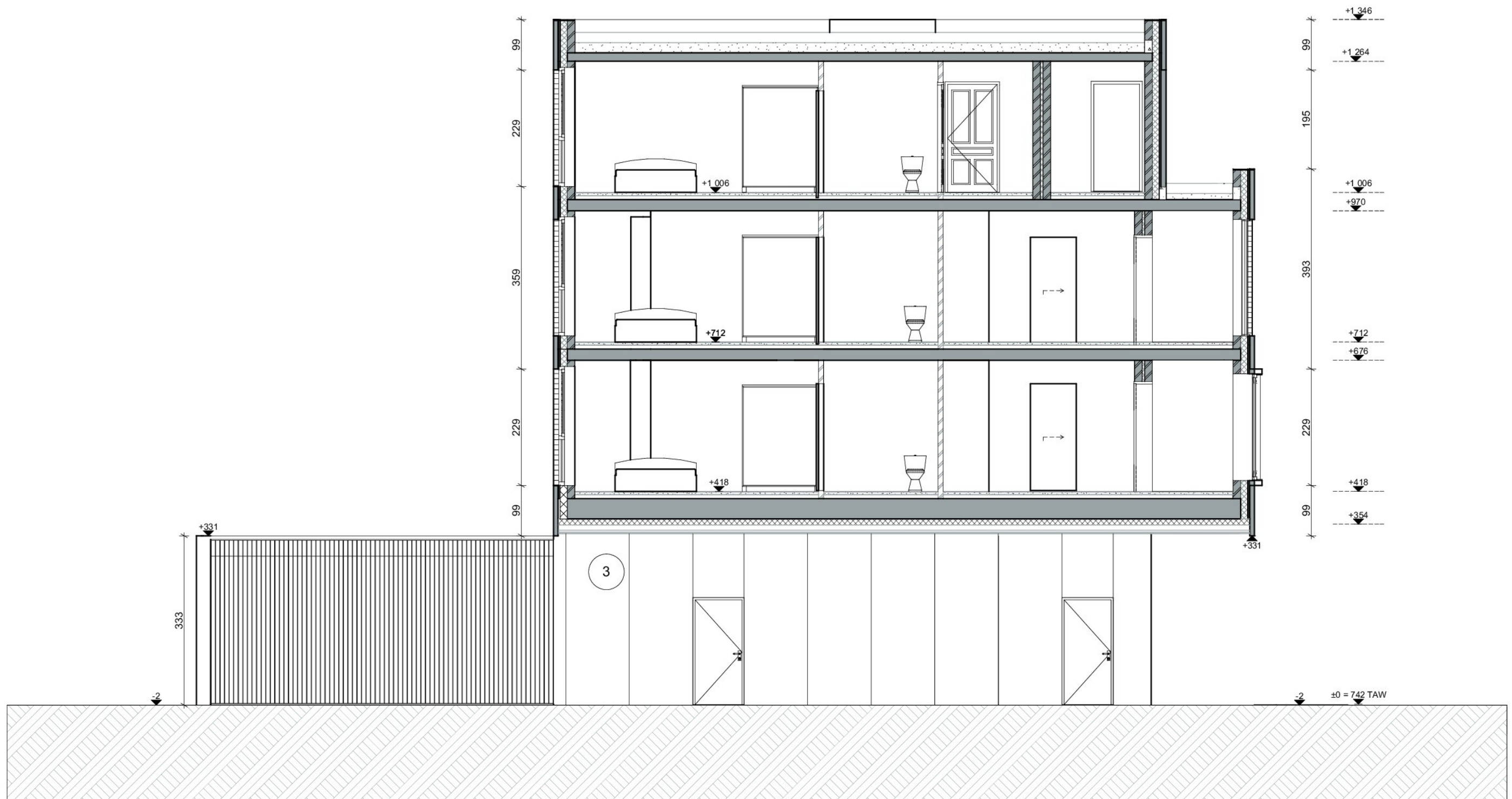

Fig. 5. Snede EE.

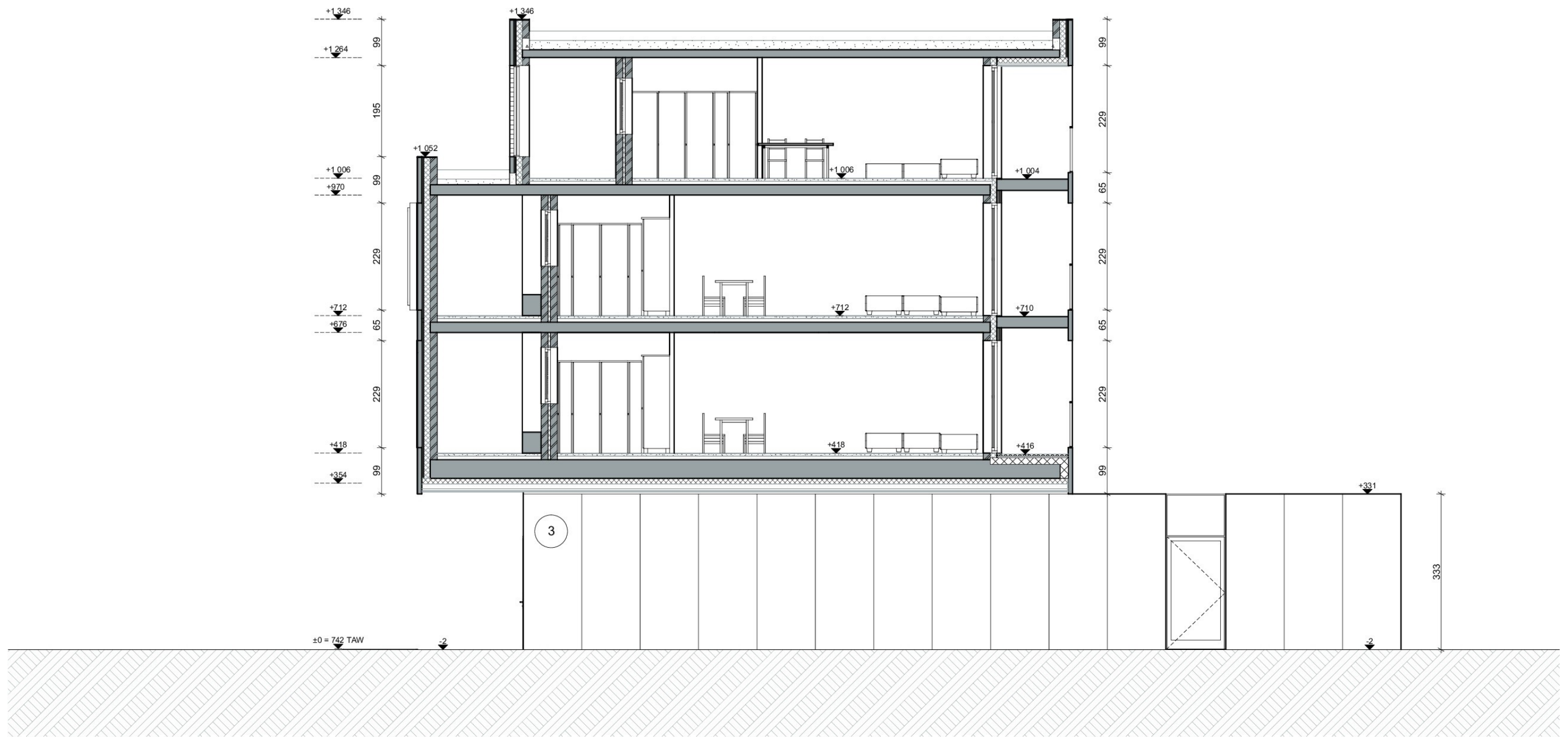

Fig. 6. Snede FF.

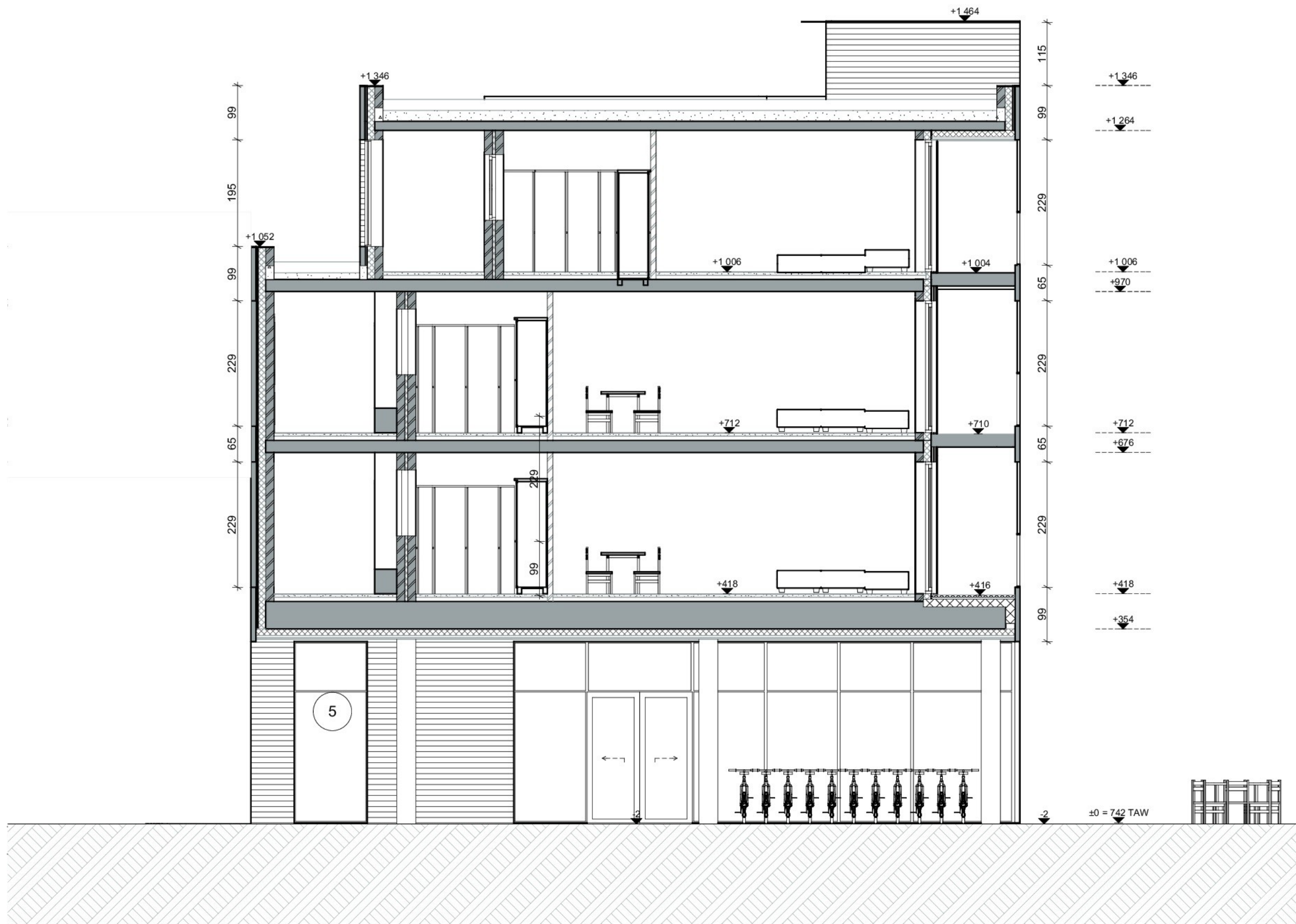

Fig. 7. Snede GG.

1.5. WERKWIJZE EN ONDERZOEKSSTRATEGIE

Voor het bureauonderzoek werd informatie verzameld aangaande de historische, landschappelijke en archeologische kennis van de ruime omgeving van het projectgebied. Voor de historische data werden verschillende literatuurbronnen geraadpleegd. Daarnaast werden verschillende historische kaarten gebruikt. Deze werden verkregen via de Web Map Service (WMS) voor ArcGIS van het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen (AGIV), de “Erfgoedbank Waasland”¹ en het portaal “Cartesius”², een samenwerking tussen het Nationaal Geografisch Instituut, de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief en het Koninklijk Museum van Midden-Afrika. De verkregen kaarten werden indien nodig bewerkt, georeferereerd en gebruikt als laag in een GIS-omgeving. Ook de landschappelijke achtergrond van het projectgebied werd in GIS onderzocht. Hierbij werd gebruik gemaakt van gegevens die bekomen werden via de Web Map Service en de downloadcatalogus van het AGIV³. De archeologische gegevens werden hoofdzakelijk bekomen via de cel Beheer van Erfpunt. Daarnaast werden de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) en de desbetreffende onderzoeksrapporten geraadpleegd.

Op basis van de verkregen gegevens werd een inschatting gemaakt van het potentieel op kennisvermeerdering en de al dan niet te nemen maatregelen die hier het gevolg van zijn.

In de loop van dit onderzoek diende niet afgeweken te worden van de Code Goede Praktijk en werden geen externe specialisten geraadpleegd. Wetenschappelijk advies werd verkregen bij de cel Beheer van Erfpunt.

Dit rapport schets het algemene kader van het onderzoek en bevat de neerslag van de onderzoeksresultaten. Een kopie ervan wordt in digitale vorm aangeleverd aan de Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting Beveren, het agentschap Onroerend Erfgoed en Erfpunt – cel Beheer.

¹ <http://www.waaserfgoed.be>

² www.cartesius.be

³ <https://download.agiv.be/Catalogus>

2. ASSESSMENTRAPPORT

2.1. BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN METHODEN

Voor het assessment van het projectgebied werden de bepalingen in hoofdstukken 7 en 12 van de Code Goede Praktijk gevolgd. In eerste instantie werd het projectgebied afgebakend en beschreven. Dit gebeurde in ArcGIS door middel van de digitale kadasterplannen, de bodembedekkingkaart en de inventaris van het landschappelijk en bouwkundig erfgoed. De aardkundige en ecologische kenmerken werden geïnventariseerd aan de hand van geologische en bodemkundige kaarten. Gekende archeologische en historische waarden en indicatoren werden geïnventariseerd aan de hand van gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), de inventaris van het bouwkundig erfgoed en een literatuurstudie. Aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's werd de recentere geschiedenis onderzocht. Op basis hiervan kon worden vastgesteld dat het gaat om een zone met lage densiteit aan bebouwing in het verleden.

Niet-gegeorefereerde beelden werden gegeorefereerd op basis van herkenningspunten. Vrijwel steeds werd hierbij gebruik gemaakt van een eerstegraads polynomiale vergelijking. Voor de visualisatie van de verschillende kaartlagen werd steeds rekening gehouden met de gebruiksschaal en de resolutie van de desbetreffende kaartlaag.

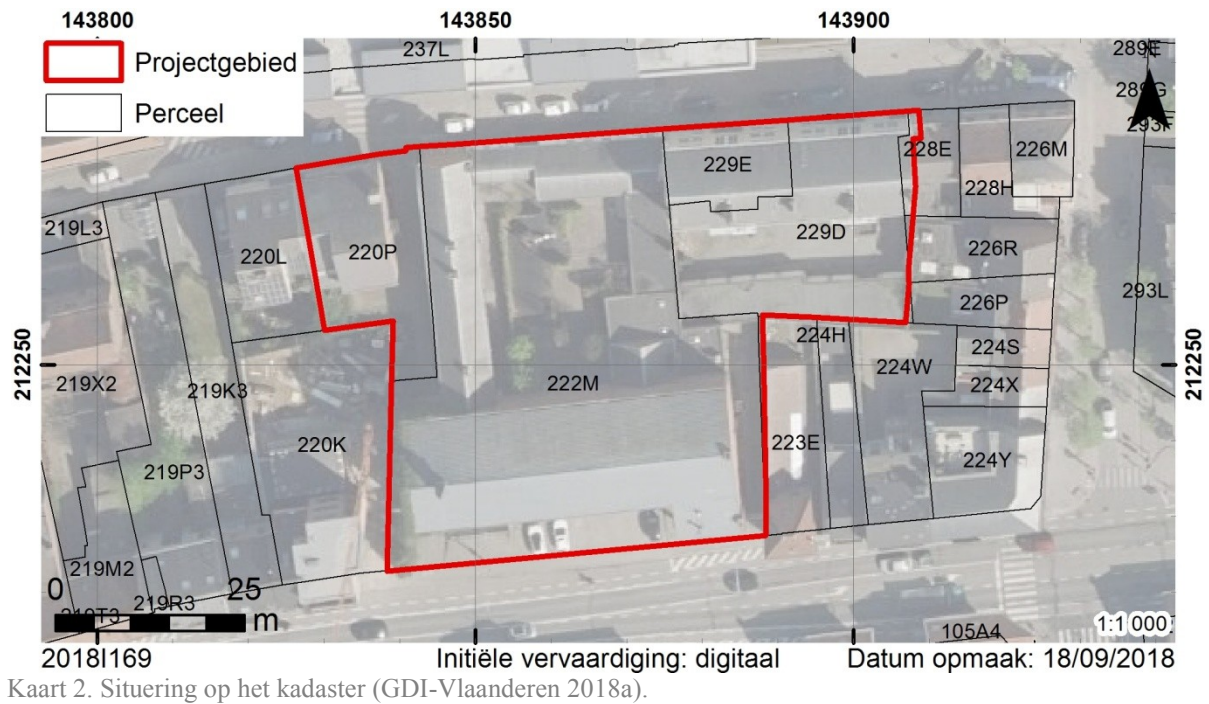
Bij al deze onderzoeken werd rekening gehouden met gegevens die betrekking hadden op het projectgebied, alsook de onmiddellijke tot nabije omgeving.

2.2. ASSESSMENT VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

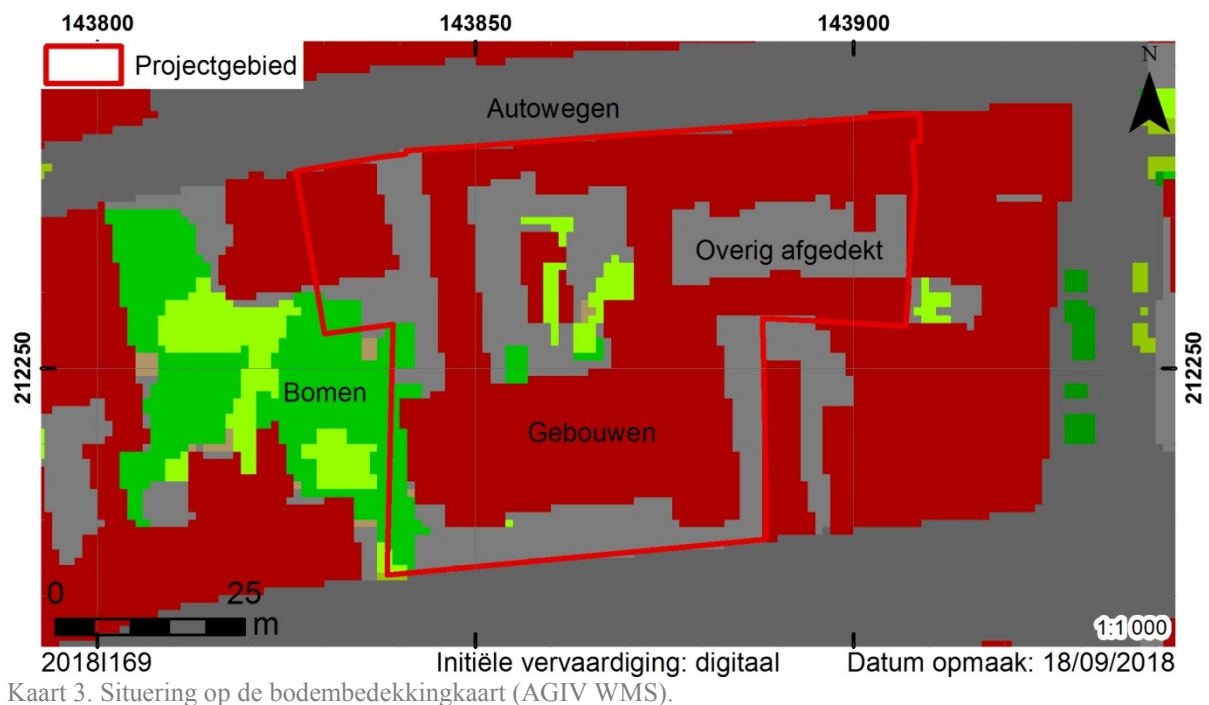
2.2.1. Situering van het projectgebied

2.2.1.1. Algemene situering

Het projectgebied is gelegen in Melsele, een deelgemeente van Beveren (Oost-Vlaanderen). Kadastraal is het gekend onder Beveren, afdeling 9, sectie C, percelen 220P, 222M, 223E, 226R, 229D, 229E.

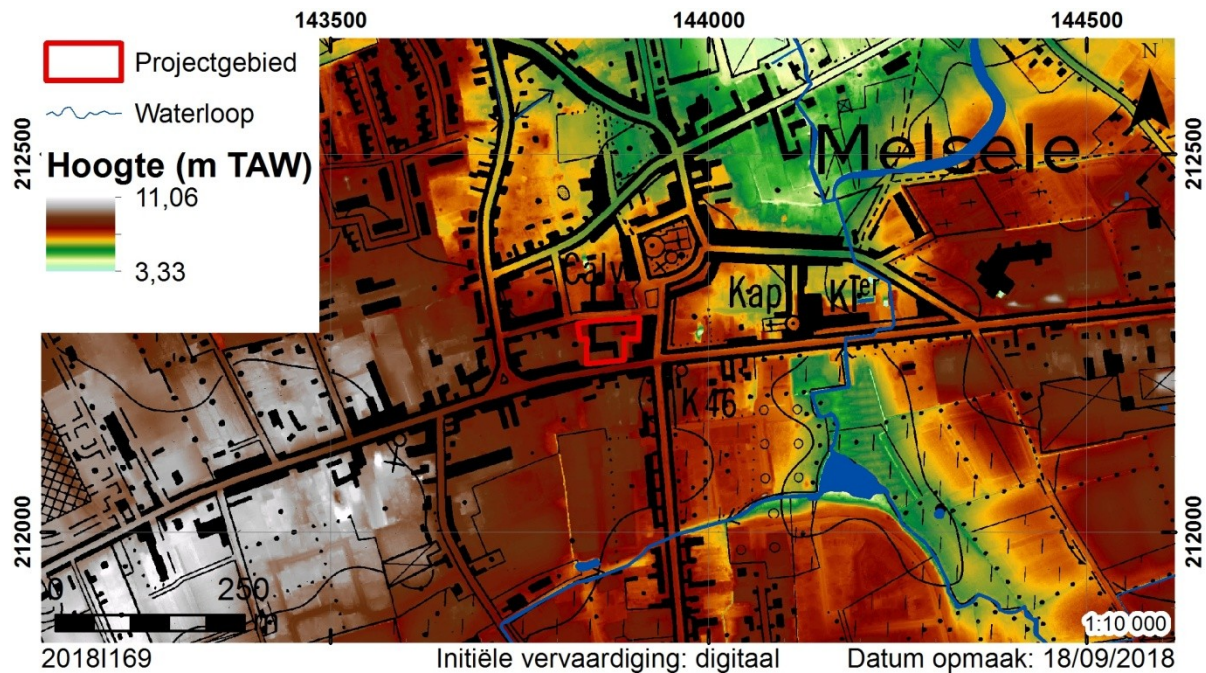

Op de bodembedekkingkaart (kaart 3) wordt het projectgebied bijna volledig omschreven als “gebouwen” en “overig afgedekt”. Centraal zijn er ook kleine delen aangeduid als “bomen”.

2.2.1.2. Topografische en hydrografische situering

Het projectgebied is gelegen in het centrum van Melsele, een deelgemeente van Beveren, aan de Grote Baan (N70). De hoogte binnen het projectgebied varieert tussen 7,35 en 8,29 m TAW. Aangezien vrijwel het gehele projectgebied bebouwd is, is de opmaak van een terreinprofiel weinig zinvol.

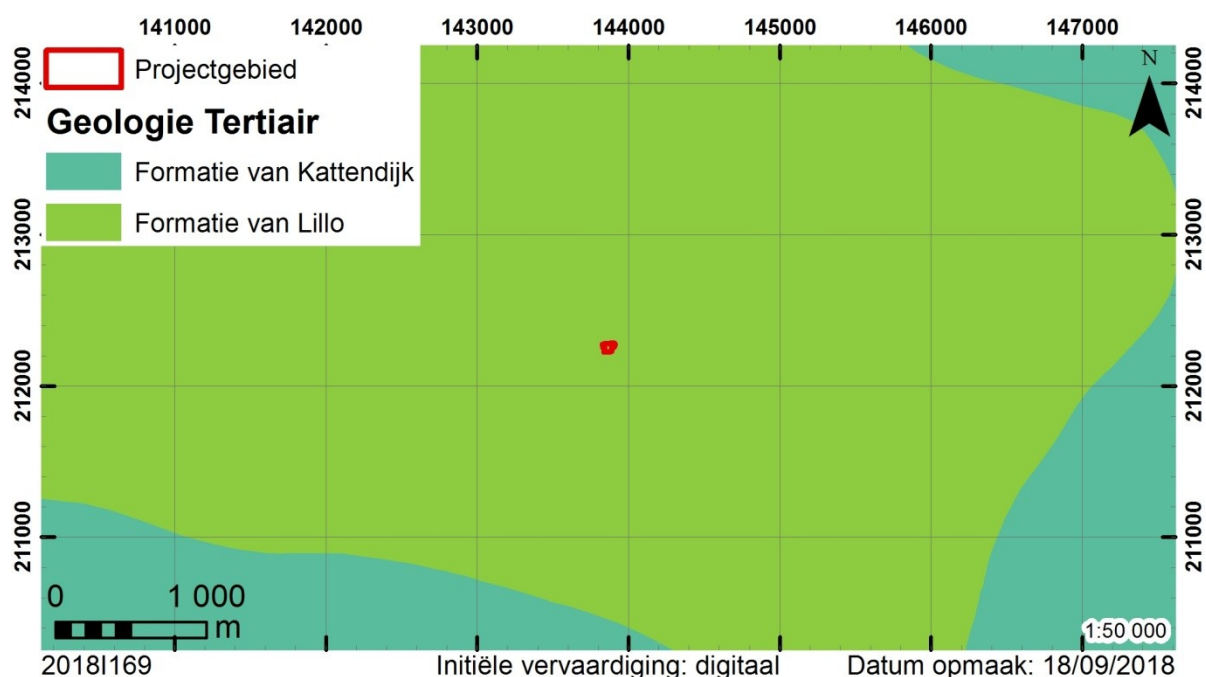
Kaart 4. Situering op de topografische kaart, het DHM en de VHA (AGIV WMS; GDI-Vlaanderen 2015, 2018b).

Op de Vlaamse Hydrografische Atlas is het projectgebied te situeren in het Beneden-Scheldebekken. Het valt binnen de hydrografische zone van de Waterloop van de Hoge Landen. De Dijkgracht (=Melselebeek) ligt op ± 270 m ten oosten van het projectgebied.

2.2.1.3. Geologische en bodemkundige situering

De tertiaire ondergrond behoort tot de Formatie van Lillo (kaart 5), deze kan gedateerd worden in het Midden tot Boven Pliocene. Het is een mariene lithostratigrafische eenheid, gekenmerkt door grijs tot bruin schelprijk zand. Vooral de basis van deze formatie is schelprijk en bevat enkele dikke schelpenbanken. Naar boven toe neemt de schelpenconcentratie geleidelijk af, maar blijven de zanden wel kalkrijk. In het Waasland is het Lid van Oorderen het jongste bewaarde lid van deze formatie. Het Lid van Oorderen bestaat uit fijn glauconiet- en kleihoudend zand met veel schelpen en schelpenfragmenten. Vaak komen verschillende schelpenbanken voor die soms ook grint en beenderfragmenten bevatten. De Formatie kan tot 10 m dik zijn.⁴

⁴ Jacobs, Polfliet, De Ceukelaire et al 2010, 22-23.

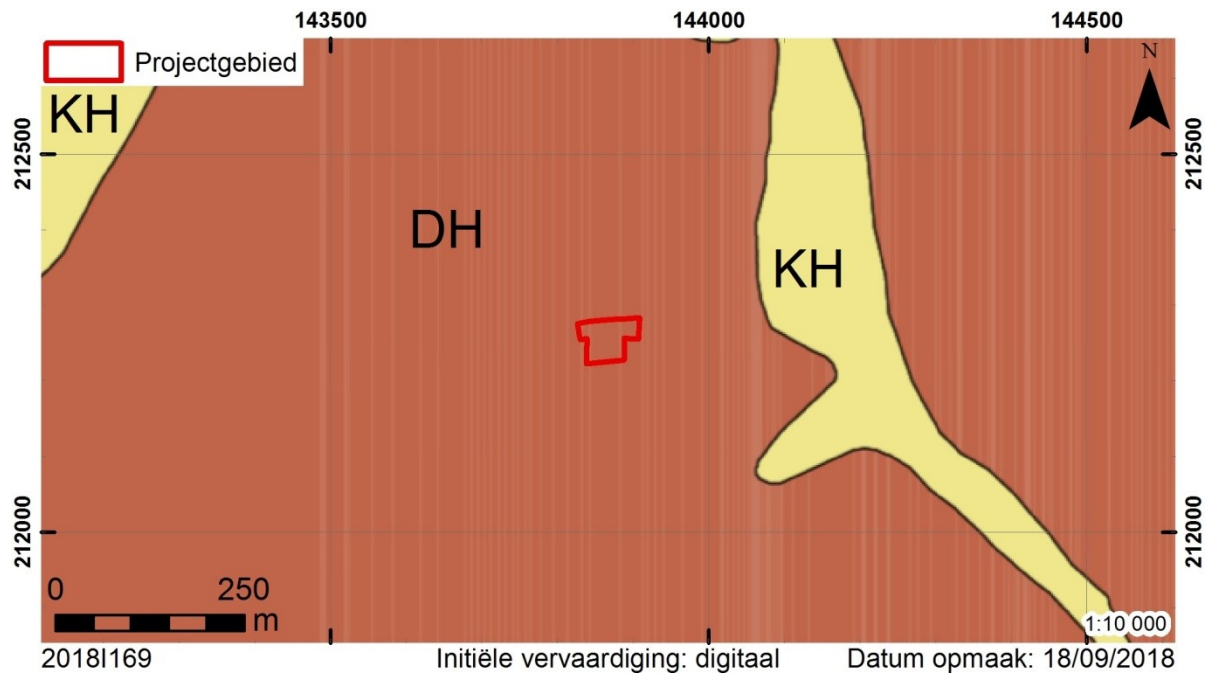
Kaart 5. Situering op de geologische kaart van het Tertiair (GDI-Vlaanderen 2002).

Het Tertiaire landschap werd afgedekt door dekzandfacies tijdens het Boven-Pleniweichseliaan (kaart 6-D). Het betreft zanden met sedimentaire structuren die getuigen van eolische afzettingsomstandigheden. Deze bevatten kleine kryoturbaties. Ze werden afgezet boven het oppervlak van laagterrassen of de hierop aansluitende dalflanken met een geringe helling. De afzetting rust meestal op een dun deflatiegrind en kan laagjes met verspreide grindelementen bevatten aan de basis van de afzonderlijke sets, wat op synsedimentaire herwerking van de dekzanden wijst.⁵

Er zijn ook aanwijzingen van diachrone, grindachtige, zandige hellingssedimenten (kaart 6-H). Het betreft quataire afzettingen die door afspoeling of massabeweging onder normale of periglaciale omstandigheden langs zwakke hellingen verplaatst zijn of nog in verplaatsing zijn.⁶

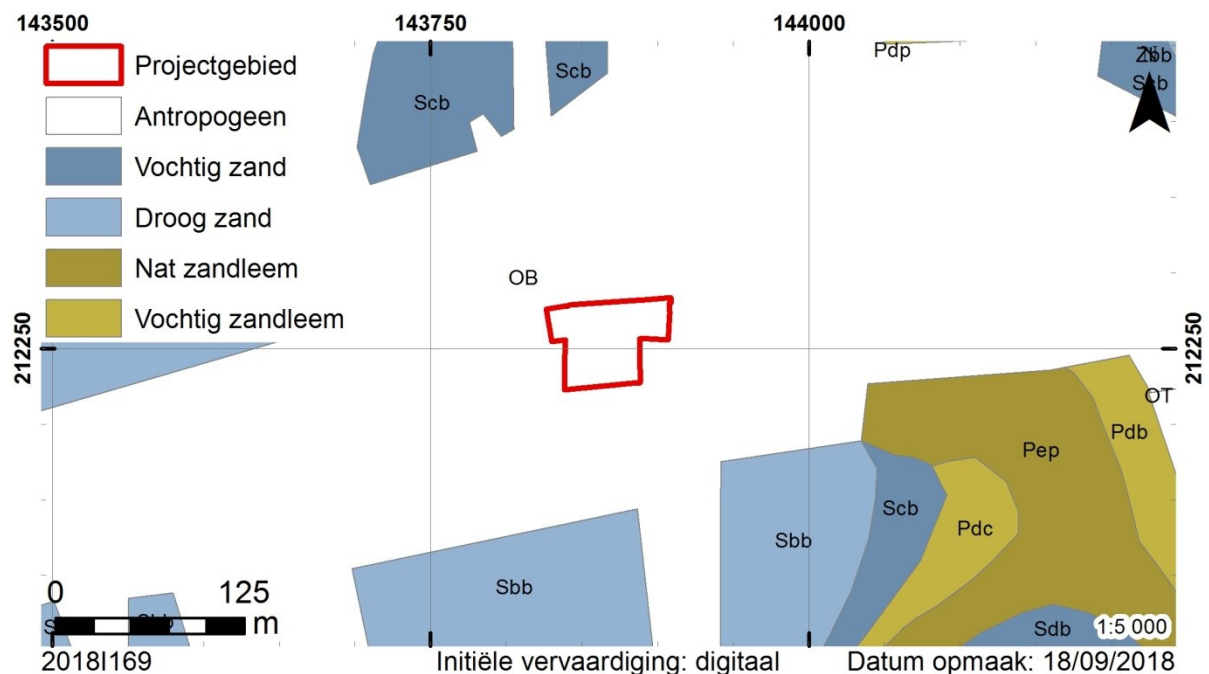
⁵ Adams & Vermeire 2002, 14.

⁶ Adams & Vermeire 2002, 18.

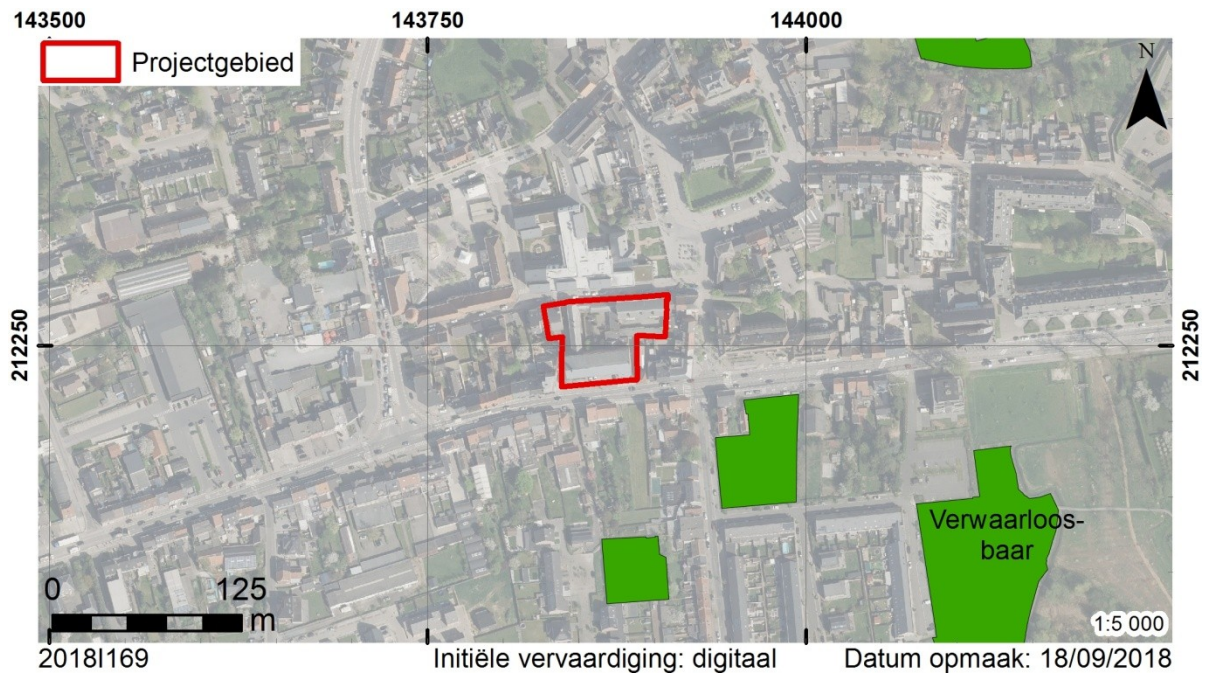
Kaart 6. Situering op de profieltypekaart van het Quartair (AGIV WMS).

Binnen het projectgebied staat de bodem aangeduid als bebouwde zone (OB). In de omgeving van het projectgebied komen er voornamelijk matig droge tot droge lemige zandgronden en matig natte tot natte lichte zandleem met structuur of met weinig duidelijke kleur B horizont.

Kaart 7. Situering op de bodemkaart (DOV, 2017).

De potentiële bodemerosie binnen het projectgebied is niet gekend. In de ruime omgeving van het projectgebied staat de potentiële bodemerosie van verschillende percelen aangeduid "verwaarloosbaar".

Kaart 8. Situering op de potentiële bodemerosiekaart (AGIV WMS).

2.2.1.4. Bodemkundige waarnemingen

In het kader van het bureauonderzoek werd geen bodemkundig onderzoek uitgevoerd.

2.2.2. Historische beschrijving

De oudste vermelding van het Waasland dateert uit 821, wanneer de Waasgouw vermeld wordt in een brief van Lodewijk de Vrome (778-840). Hierin wordt de *Pagus Wasia* beschreven als een administratief rechtsgebied binnen het Karolingische rijk. Het Waasland was vermoedelijk oorspronkelijk al een *dominium* of heerlijkheid.⁷ Door het Verdrag van Verdun (843) werd de Schelde een belangrijke grens tussen West-Francia en Midden-Francia. Deze opdeling had vooral belangrijke gevolgen voor de geschiedenis van Beveren.⁸ Vanaf de 11de eeuw ontstonden langs de landweg tussen Antwerpen en Brugge de eerste kleine nederzettingen in het Waasland.⁹

In deze periode was het grootste deel van het Waasland bedekt door aaneengesloten bossen die gekend waren als het *Koningsforeest*. Aangrenzend hieraan lagen heidegronden en stuifzandgronden (*wastinen*). Het geheel hiervan was de exclusieve eigendom van de Karolingische vorsten en later van de graven van Vlaanderen, die deze gronden gebruikten als geprivilegieerd jachtgebied. Omwille hiervan was er voor de 13de eeuw geen mogelijkheid voor de ontwikkeling en groei van nederzettingen in het Wase binnengebied. Na 1200 werd

⁷ Verwerft 2018, 43-45.

⁸ Verwerft 2018, 46-

⁹ Verwerft 2018, 43-45.

er echter gestart met een grootschalige ontginning van het *Koningsforeest*. Dit gebeurde hoofdzakelijk onder invloed van de graven zelf, de kerkelijke instellingen, alsook enkele pioniers. Bij deze ontginning werden de oude loofbomen gekapt en werden de gronden in gebruik genomen als landbouwareaal. Deze ontginningsbeweging had uiteraard een grote invloed op de demografische, landschappelijke en cultuurhistorische ontwikkeling van het Waasland.¹⁰

De oudste gekende vermelding van Melsele dateert uit 1055¹¹. Vermoedelijk is de naam afkomstig uit de vroege middeleeuwen. *Celle* zou teruggaan op *sali* of *sele*, wat verwijst naar een woning. *Mel* zou afkomstig zijn van het Germaanse *melith*, wat “geel” betekent en mogelijk verwijst naar het strooien dak. Het zou dan ook kunnen dat het toponiem verwijst naar een woning met een kenmerkende gele kleur.¹²

Op 1 juni 1241 werd de hoofdschepbank van het Land van Waas opgericht door de gravin van Vlaanderen. Dit was het hoogste bestuursorgaan voor de kasselrij Waas, het overkoepelde alle parochiebesturen van het Land van Waas en voerde de bevelen van het centrale gezag uit. In de keure werd bepaald dat het hoofdcollege wettelijk verplicht was om haar zittingen in Sint-Niklaas te houden, waardoor dit de hoofdplaats van het Land van Waas werd.¹³

Melsele maakte volledig deel uit van dit grafelijke bestuur. De parochie ontwikkelde zich tot een volwaardig keurdorp met een eigen ondergeschikte vierschaar.¹⁴ Tot het einde van het ancien régime bleef Melsele deel uitmaken van de Keure van het Land van Waas¹⁵.

In de 18de eeuw was er onder andere in Beveren en het Waasland sprake van een heroplevende economie. Dit stimuleerde onder andere belangrijke infrastructuurwerken, waarbij vooral het weggennet werd uitgebreid. Tussen 1786 en 1792 liet het Hoofdcollege een weg aanleggen die het Vlaams Hoofd verbond met Sint-Niklaas. Deze nieuwe weg (de

¹⁰ Verwerft 2018, 45-46.

¹¹ De Potter & Broeckaert 1897, 1-2.

¹² Van Hove & De Clercq 1996, 375-376.

¹³ Demey 2000, 8-10.

¹⁴ Verwerft 2018, 48.

¹⁵ Verwerft 2018, 88.

huidige N70) liep ten zuiden van het centrum van Melsele en net ten zuiden van het huidige projectgebied.¹⁶

Na wereldoorlog I werd in 1923 de verdedigingsgordel rond Antwerpen aangepast. Daarbij werden ook de administratieve grenzen gewijzigd. Melsele verloor hierbij het deel dat tot aan de Schelde reikte (Melselepolder). De nieuwe grens met Zwijndrecht werd gevormd door de militaire verdedigingslijn tussen fort Sint-Marie, de Put van Fien, de Halve Maan, de Defensieve Dijk en het fort van Zwijndrecht. Het gehucht “Smoutpot”, dat vroeger bij Melsele hoorde, kwam hierdoor in Zwijndrecht te liggen. In ruil kreeg Melsele de Vendoorn en Poenjaard bij.¹⁷

Naast de oostelijke grenswijziging werd in 1923 ook de westelijke grens met Beveren aangepast. Sinds de aanleg van de N70 omstreeks 1788 werd Melsele namelijk verdeeld in een noordelijk en zuidelijk deel. Aangezien het noordelijke deel slechts enkele honderden vierkante meters bedroeg, werd een deel van de Meersen langs de noordkant van Beveren bij Melsele gevoegd en een deel van de zuidelijke kant, tot de Jan Bekenshoek en de Eikenlaan) ging van Melsele naar Beveren.¹⁸

In 1976 werd de grens van Melsele opnieuw enigszins aangepast. Omwille van praktische redenen werd de zuidgrens van de deelgemeente vastgesteld op het midden van de in de jaren 1960 aangelegde E17. Door deze laatste grenswijziging heeft Melsele sinds de fusie van 1977 een oppervlakte van 1854 hectare, wat 12% uitmaakt van Groot-Beveren.¹⁹

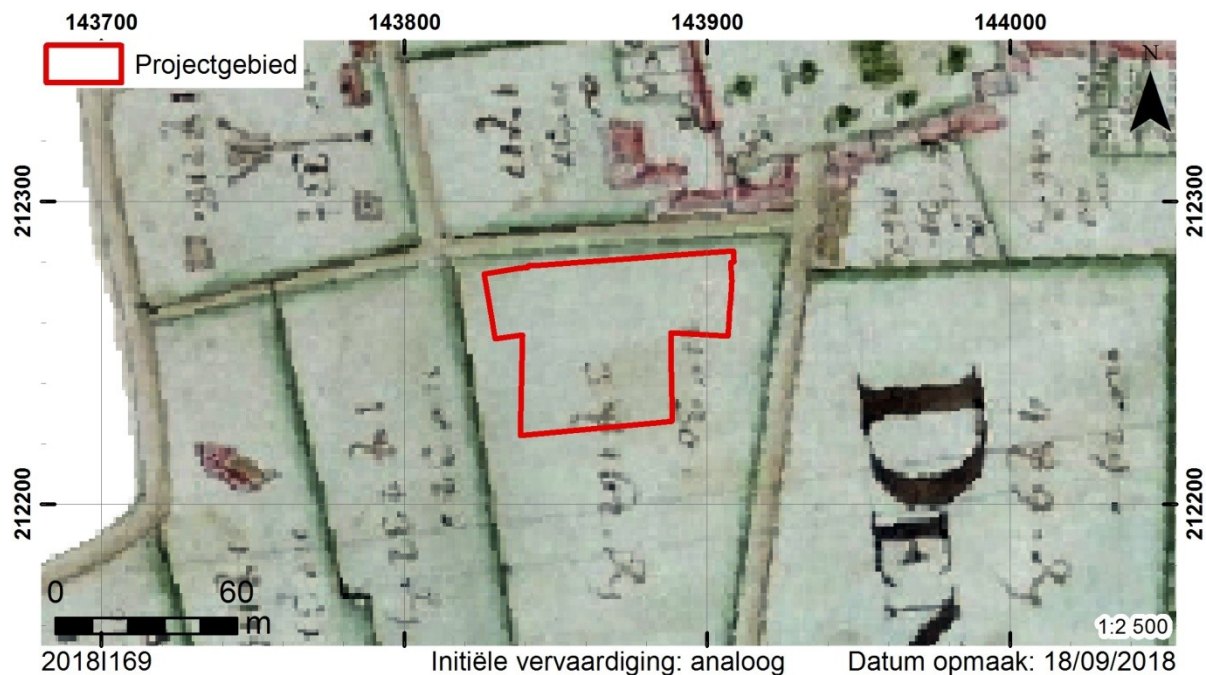
De oudste beschikbare historische kaart is afkomstig uit het landboek van J.A. Van Landegem (1769). Hierop kan het projectgebied gesitueerd worden ten zuidwesten van het kerkplein. Ten noorden en ten oosten van het projectgebied zijn duidelijk wegen zichtbaar. Het gaat hierbij om de Hazaarddam (noorden) en Torenstraat (oosten). Binnen het projectgebied is geen bebouwing aanwezig.

¹⁶ Goossens 2018, 115-116.

¹⁷ Goossens en Willems 2018, 252.

¹⁸ Goossens en Willems 2018, 252-253.

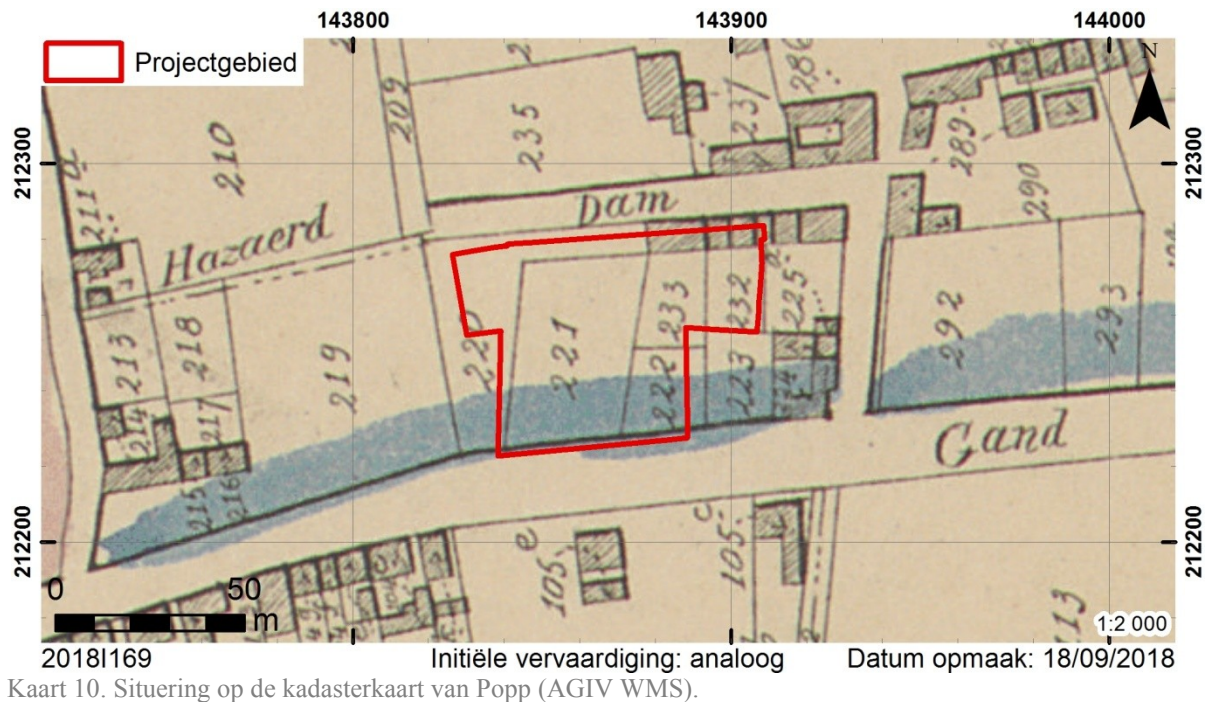
¹⁹ Goossens en Willems 2018, 253.

Kaart 9. Situering op de wijkkaart van "Den Kercken Hoeck" uit het landboek van J.A. Van Landegem (1769, www.waaserfgoed.be).

Voor het huidige projectgebied is de Ferrariskaart zeer onbetrouwbaar. Op deze kaart zijn de Hazaarddam en Torenstraat namelijk niet aangegeven, terwijl de oudere wijkkaart bewijst dat deze wel reeds aanwezig waren. Omwille van de onbetrouwbaarheid wordt de Ferrariskaart dan ook niet opgenomen in deze studie.

De 19de-eeuwse kaarten (Atlas der Buurtwegen en de kadasterkaart van Popp) tonen duidelijk aan dat het projectgebied op het einde van de 18de eeuw of in het begin van de 19de eeuw opgedeeld werd in meerdere percelen. In de noordoostelijke hoek van het projectgebied is duidelijk de eerste bebouwing zichtbaar. Ten zuiden van het projectgebied is ook de huidige N70 zichtbaar.

De (officiële) bebouwing binnen het projectgebied blijft tot 1954 beperkt tot de noordoostelijke hoek. Een luchtfoto uit de periode 1947-1954 toont wel aan dat er aan de gehele oostelijke zijde structuren aanwezig lijken te zijn. De westelijke helft van het projectgebied werd in deze periode ingenomen door bomen.

In 1954 dienen de *Parochialen werken Melsele* een aanvraag in voor het bouwen van een parochiaal centrum aan de baan Gent-Antwerpen. Hierbij worden de gebouwen vrijwel

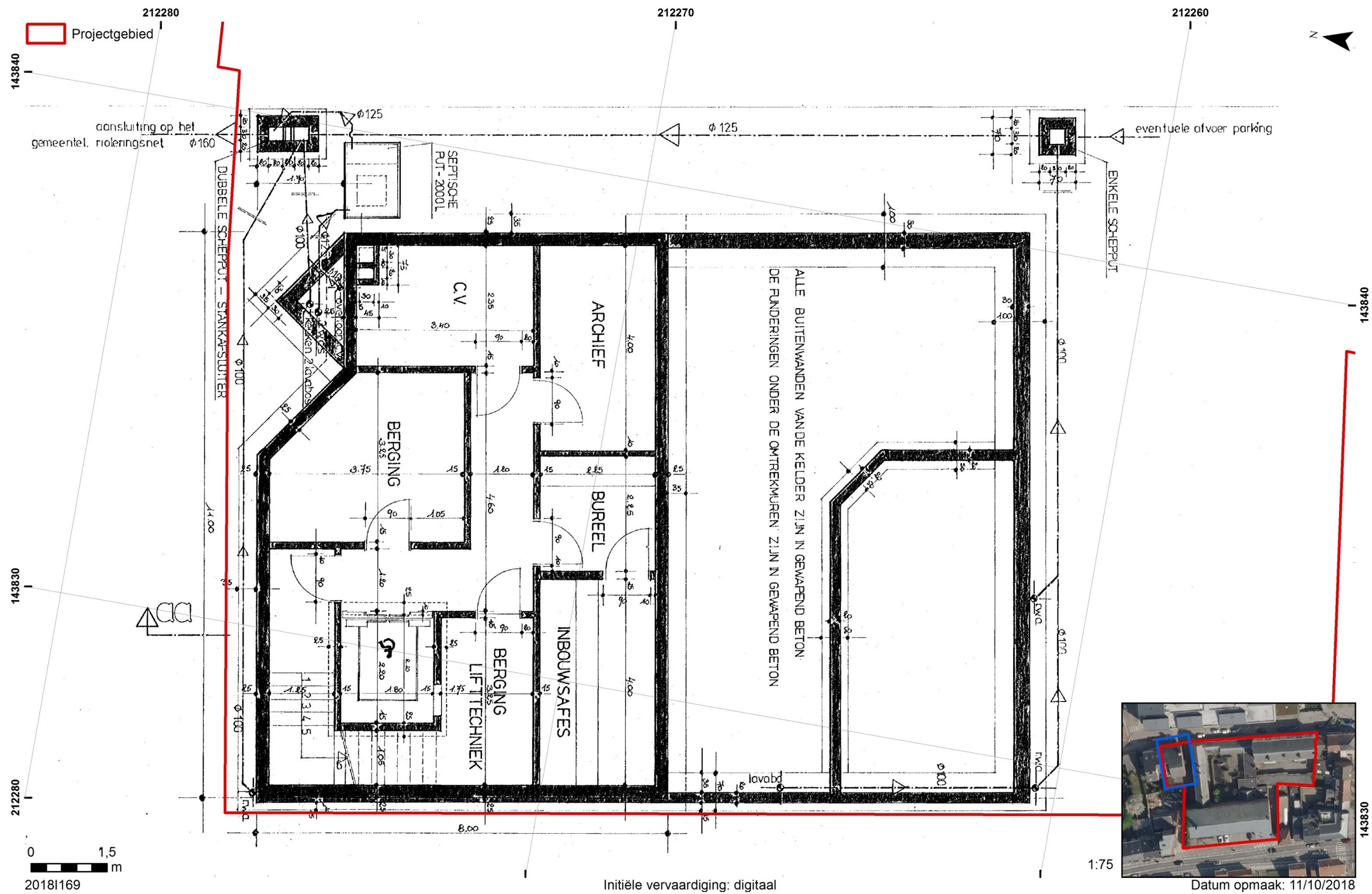
allemaal voorzien van kelders. Aan de zuidelijke zijde liepen de kelders ook verder, buiten de contouren van de bovenbouw.

In 1974 werd de voorgevel verfraaid. Hierbij werden een deur en 3 ramen aangebracht. Deze aanpassingen lijken geen verdere verstoring van de bodem veroorzaakt te hebben.

In 1984 werd op het huidige perceel 220P een “gebouw voor dienstbetoon” opgericht door het Kristelijk Solidariteitsfonds V.Z.W. (vergunning 1984/0009). Het gehele gebouw werd hierbij voorzien van een kelder, waardoor al het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed volledig vernield werd.

Fig. 8. Gevels en doorsneden van het parochiaal centrum "Sabot" uit 1954 (architect Raph Cools; GMH Beveren).

2.2.3. Archeologisch kader

Ten westen van het projectgebied werden in het kader van een verkaveling een zone aan de Farnèselaan onderzocht door middel van een prospectie met ingreep in de bodem (2012, kaart 12- 159004) en een opgraving (2013, kaart 12- 206975). Tijdens de opgraving werd een mogelijke kringgreppel uit de bronstijd aangesneden, maar deze interpretatie lijkt eerder twijfelachtig te zijn. Daarnaast werden drie gebouwplattegronden en drie spiekers uit de vroege ijzertijd gevonden. Behalve de structuren werden ook palenclusters, kuilen en een waterkuil aangesneden. Deze laatste werd door middel van ¹⁴C-datering geplaatst in het begin van de middenbronstijd (1752-1610 cal.BC). In het noordwesten van het terrein bevond zich een driebeukig bootvormig huis uit de middeleeuwen. Op basis van het vondstenmateriaal en ¹⁴C-dateringen kon dit gedateerd worden in de 10de eeuw.²⁰ In 2015 is er ten noorden en ten westen van deze site een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. Hieruit bleek dat het zuidelijke deel verder onderzocht diende te worden. Bij deze opgraving in 2017 zijn er sporen uit de ijzertijd en Romeinse tijd aangetroffen. Het betrof hier voornamelijk leemwinningskuilen evenals enkele spiekers en palenrijen. Een echte bewoningskern bevond zich niet binnen het toenmalige projectgebied.

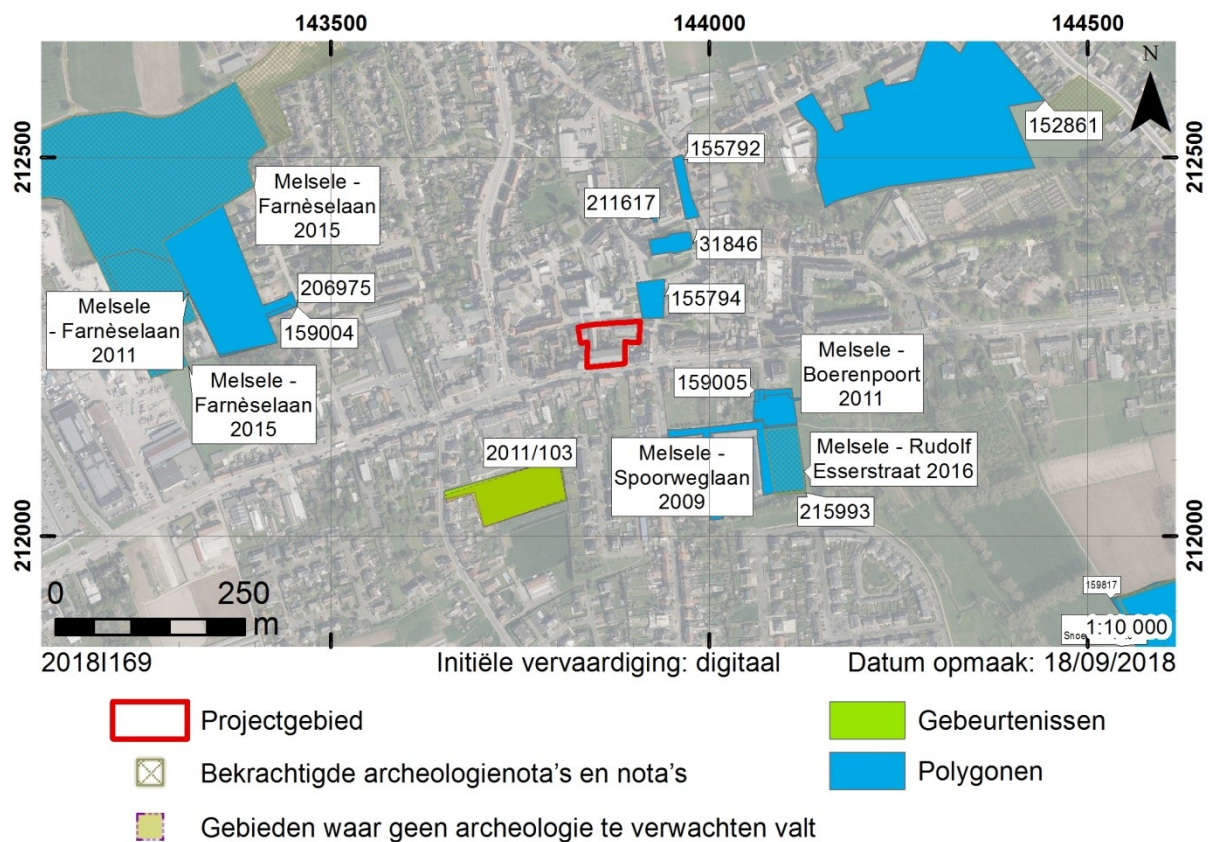
Ten zuidwesten van het projectgebied werd in april 2011 een prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd aan de IJzerstraat (2011/103). Tijdens dit onderzoek kwamen hoofdzakelijk greppels aan het licht, hoewel ook meerdere paalsporen werden gevonden. Deze laatste maakten vermoedelijk deel uit van een afsluiting uit de nieuwste tijd.²¹

Ten noorden en ten noordoosten van het projectgebied zijn meerdere archeologische sites gekend. In de Dambrugstraat (kaart 12– 155792) werden restanten gevonden van een onverharde weg uit de 11de-12de eeuw. Deze werd in de 13de eeuw opgevolgd door een meer afgevlakte en geleidelijk verharde weg. Daarnaast werd ook een gracht gevonden die het kerkdomein scheidde van de weg. Deze gracht werd in de 13de eeuw vervangen door een kerkhofmuur in baksteen.

²⁰ Derieuw, Reyns & Bruggeman 2014, 17-44.

²¹ Reyns, Derieuw & Bruggeman 2011, 18-21.

De kerk zelf (kaart 12 – 31846) is in oorsprong een Romaanse kerk uit de 10de of de 11de eeuw. In de 13de/14de eeuw werd een gotische kerk opgetrokken die in de 15de tot de 17de eeuw herbouwd werd.

Kaart 12. Situering op de CAI (GDI-Vlaanderen 2017).

Ten zuiden van de kerk werden op het Rudolf Esserplein fundamenteën en een waterput van het “Huis van Briels” gevonden (kaart 12 – 155794). Dit gebouw dateerde uit de 17de eeuw en werd afgebroken in 1938.

Verder naar het noordoosten toe, aan de Elisabethstraat/Burggravenstraat (kaart 12 – 152861), werden sporen uit de Romeinse tijd gevonden. Het betrof onder andere een erf met woonstalhuis, bijgebouwen, greppels en waterputten. Daarnaast werd ook een grafveldje met 3 brandrestengraven en een vierde, apart gelegen, brandrestengraf gevonden. Uit de metaaltijden dateerde een structuur met ondiepe paalkuiltjes.

Ten zuidoosten, aan de overkant van de N70, zijn er in het verleden verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd.

Melsele – Boerenpoort werd archeologisch onderzocht in 2011 (kaart 12 - 159005). Bij dit archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem kwam er slechts één archeologisch relevant spoor aan het licht. Het betreft hier een greppel die mogelijk in de metaaltijden te dateren is.

Ter hoogte van de Spoorweglaan werd de aanleg van een nieuwe weg in 2009 opgevolgd door de Archeologische Dienst Waasland (heden Erfpunt). Hierbij kwamen hoofdzakelijk sporen uit de ijzertijd aan het licht. Bij een aanpalend onderzoek aan de Rudolf Esserstraat (kaart 12 – 215993) werd het verlengde van enkele greppels die in 2009 waren gevonden aangetroffen.

Aan de IJzerstraat (2011/103) werd een prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd. Hierbij kwamen echter enkel recente sporen aan het licht. Omwille hiervan werd deze zone toegevoegd aan de GGA-kaart.

2.2.4. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied is gelegen in het historische centrum van Melsele, nabij de 10de/11de-eeuwse kerk. Historische kaarten wijzen op een agrarisch gebruik dat ten minste tot het midden van de 18de eeuw teruggaat. Deze kaarten bieden uiteraard geen duidelijkheid omtrent eventuele oudere bewoningssporen.

Op het einde van de 18de of het begin van de 19de eeuw werd het projectgebied opgedeeld in meerdere percelen. In de noordoostelijke hoek verscheen dan ook de eerste (gekende) bebouwing. In 1954 werd het huidige parochiale centrum Sabot opgericht. Hierbij werd een groot deel van het projectgebied ernstig verstoord. De oprichting van een gebouw met kelder in 1984 verstoorde daarnaast het noordwestelijke deel van het projectgebied. In hoeverre de andere bebouwing een bijkomende verstoring teweegbracht is niet met zekerheid gekend.

2.2.5. Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

Een groot deel van het projectgebied werd ernstig verstoord door kelders en funderingen. In deze zones is geen archeologisch erfgoed meer aanwezig.

Het projectgebied is gelegen op meer dan 250 m van een natuurlijke waterloop. Hoewel hierdoor de aanwezigheid van steentijd artefactensites niet volledig uitgesloten kan worden, heeft onderzoek aangetoond dat de verwachting in dergelijke gevallen erg laag is.

Er zijn geen directe aanwijzingen voor de aanwezigheid van erfgoed uit de metaaltijden en/of Romeinse tijd. In de omgeving werden echter meerdere sites uit deze periode aangetroffen, waardoor hiervoor een matige tot hoge verwachting geldt.

De ligging in de historische kern van Melsele, op een beperkte afstand van de kerk, doet vermoeden dat er een hoge kans is op het aantreffen van sporen uit de middeleeuwen.

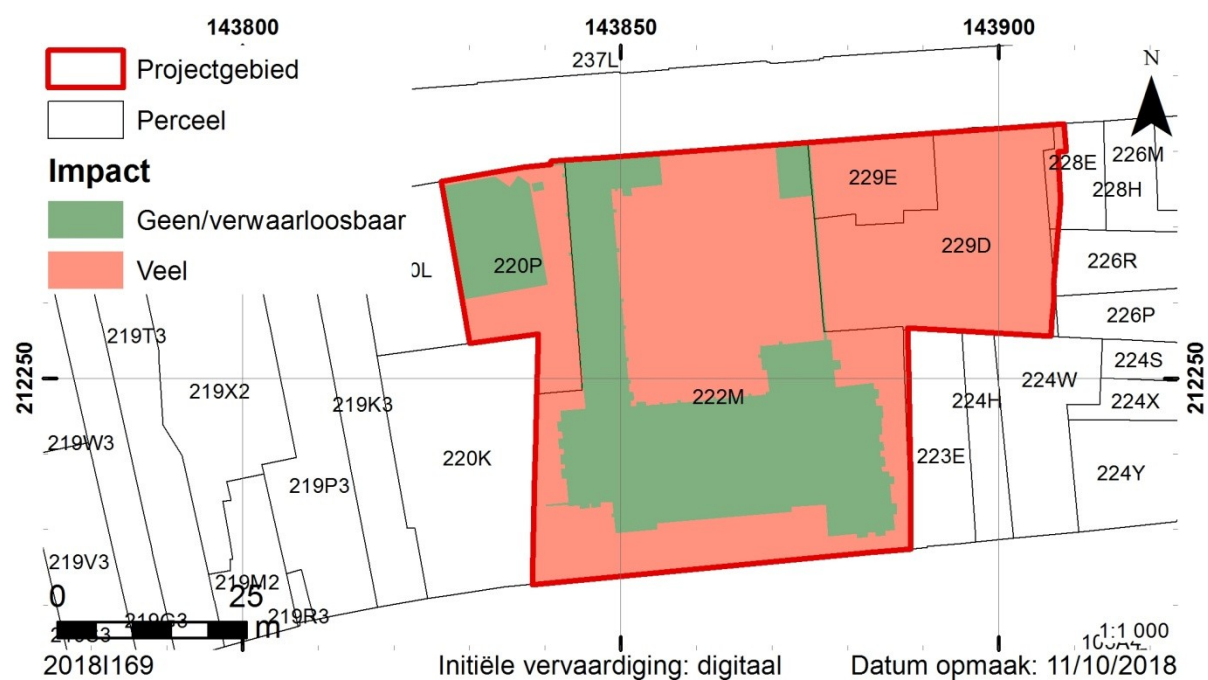
Historische kaarten wijzen op een agrarische functie rond het midden van de 18de eeuw. Naar analogie met andere sites in het Waasland kan vermoed worden dat deze situatie teruggaat tot de late middeleeuwen (15de eeuw) of het begin van de nieuwe tijd. Gezien de ligging in het centrum van Melsele is het echter mogelijk dat deze veronderstelling niet volledig opgaat voor het huidige projectgebied. Voor sporen uit de nieuwe tijd geldt dan ook een lage tot matige verwachting.

2.2.6. Impact van de werken

Enkel in de zones die reeds verstoord werden door de kelders en funderingen kan gesteld worden dat de geplande werken geen impact zullen hebben.

De voornaamste impact zal gevormd worden door de oprichting van de gebouwen. Aangezien het gaat om gebouwen met meerdere verdiepingen zal de ondergrond stevig gecompacteerd worden, wat een bedreiging vormt voor archeologisch erfgoed. Daarenboven zal het zuidelijke gebouw voorzien worden van een kelderverdieping, wat sowieso een ernstige impact zal hebben.

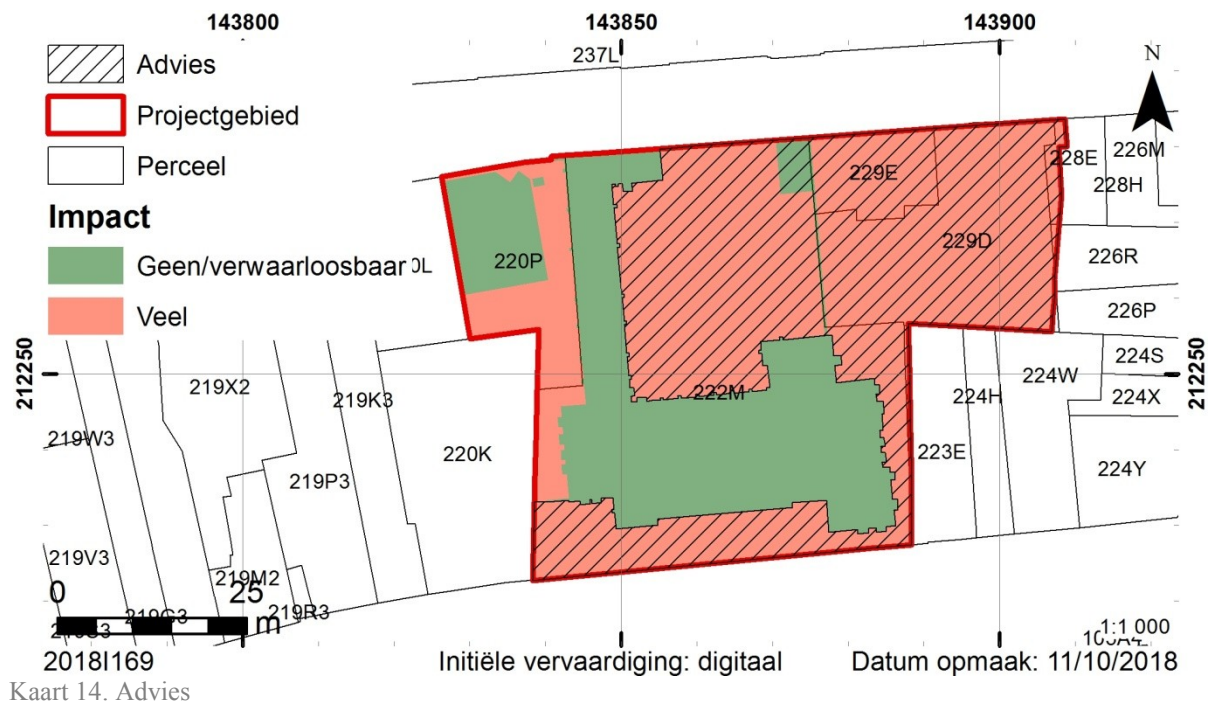
In het noordoosten wordt een groenzone voorzien. De bijhorende inrichtingswerken, het planten van bomen en de aanleg van een wadi zullen ook hier zorgen voor een ernstige impact op mogelijk aanwezig archeologisch erfgoed.

Kaart 13. Overzicht van de impact van de werken.

2.2.7. Advies

Enkel voor de zone die in de jaren 1954 en 1984 voorzien werd van kelders kan met zekerheid gesteld worden dat er geen archeologisch erfgoed meer aanwezig is. Aangezien de mate van verstoring in het overige deel van het projectgebied niet gekend is, moet worden uitgegaan van een beperkte verstoring, waardoor het mogelijk is dat hier nog archeologisch erfgoed aanwezig is. Omwille hiervan wordt een verder onderzoek geadviseerd in de zones die niet met zekerheid ernstig verstoord werden. Omwille van de beperkte resterende oppervlakte en de zeer onregelmatige vorm hiervan aan de westelijke rand van het projectgebied, lijkt het weinig zinvol om hier verder onderzoek uit te voeren. Het noordoostelijke deel en het uiterst zuidelijke deel zijn wel voldoende groot om nuttige kenniswinst op te leveren bij een verder onderzoek. In totaal wordt een verder onderzoek geadviseerd in een zone met een oppervlakte van $\pm 2070,56 \text{ m}^2$.

Gezien de verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed dient een verder onderzoek uitgevoerd te worden onder de vorm van proefsleuven en proefputten waarbij minimaal 12,5% van het geadviseerde gebied onderzocht wordt.

3. SYNTHESE

- Wat zijn de gekende landschappelijke en aardkundige gegevens?
 - Het projectgebied ligt op meer dan 250 m van een natuurlijke waterloop. Op de bodemkaart wordt het gekarteerd als “bebouwde zone”. In het Quartair werd het projectgebied afgedekt door eolische dekzanden.
- Wat is het historisch landgebruik? Welke invloed kan dit hebben gehad op de bewaring van eventueel archeologisch erfgoed?
 - Ten minsten vanaf het midden van de 18de eeuw was het projectgebied in gebruik als landbouwland. Eind 18de of begin 19de eeuw werd het projectgebied onderverdeeld in meerdere percelen en werd in het noordoostelijke deel gebouwd. Vanaf 1954 werd het bestaande parochiecentrum opgericht. Door de bouw van kelders werd hierbij een grote zone verstoord. Door bouwwerken in 1984 werd de ondergrond in het noordwestelijke deel verder verstoord door kelders. De impact van de bebouwing in de rest van het projectgebied is niet gekend.
- Zijn er gekende archeologische waarden aanwezig binnen of in de omgeving van het projectgebied?
 - Binnen het projectgebied zijn geen archeologische waarden gekend. In de onmiddellijke omgeving zijn hoofdzakelijk sites uit de metaaltijden, Romeinse tijd en middeleeuwen gekend
- Wat is de kans dat archeologische sites aanwezig zijn binnen het projectgebied?
 - Gezien de ligging is er een grote kans op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed, voornamelijk voor de middeleeuwen geldt een hogere verwachting. Het is echter mogelijk dat het projectgebied ernstig verstoord werd door bouwwerkzaamheden in de 19de en 20ste eeuw.
- Indien archeologisch erfgoed verwacht wordt:
 - Hoe kan zich dit manifesteren?
 - Archeologisch erfgoed zal hoofdzakelijk herkenbaar zijn als sporen in het vlak.
 - Zijn er indicaties voor de diepte waarop het archeologisch erfgoed zich kan bevinden?

- Neen. Het archeologische niveau in het Waasland bevindt zich echter gemiddeld tussen 30 en 90 cm.
- Wat is de impact van de geplande werken op eventueel archeologisch erfgoed?
Welke maatregelen dienen dienaangaande genomen te worden?
 - De geplande werkzaamheden zullen over het gehele projectgebied een ernstige impact hebben. Gezien de aanwezigheid van gekende verstoringen (kelders, funderingen) zijn er echter zones waar er geen bijkomende impact zal zijn op het archeologisch erfgoed.

4. SAMENVATTING

Op de locatie van het huidige parochiehuis Sabot te Melsele (Beveren-Waas, Oost-Vlaanderen) zullen de Gewestelijke Maatschappij voor Huisvesting Beveren en het OCMW vijftig nieuwe woonegelegenheden oprichten. Naar aanleiding hiervan werd een bureauonderzoek uitgevoerd.

Het projectgebied is gelegen in het centrum van Melsele, tussen de Grote Baan (N70) en de Hazaarddam. Hydrografisch gezien valt het binnen het Beneden-Scheldebekken. De dichtstbijzijnde waterloop is op ± 270 m afstand gelegen. De huidige bodemopbouw is niet gekend omwille van bebouwing, in het Quartair werden echter eolische zanden afgezet. Daarnaast zijn in de omgeving diachrone, grindachtige, zandige hellingssedimenten aanwezig.

De historiek van Melsele gaat terug tot de 10de/11de eeuw, wanneer de nabijgelegen kerk werd opgericht. De oudste beschikbare bron aangaande het projectgebied betreft een 18de-eeuwse wijkkaart. Hierop is duidelijk te zien dat er sprake was van landbouwland. Het is niet duidelijk hoe ver deze functie teruggaat in de tijd. Vanaf de late 18de of vroege 19de eeuw begon men binnen het projectgebied te bouwen. In 1954 werd het huidige parochiecentrum Sabot opgericht, waardoor een aanzienlijk deel verstoord werd. In 1984 werd in het noordwestelijke deel een nieuw gebouw opgericht met kelder, waardoor ook dit deel ernstig verstoord werd. De mate van verstoring in het overige deel van het projectgebied is niet gekend.

Bij de geplande werkzaamheden zal het gehele projectgebied ernstig verstoord worden, enkel in de zones die reeds ernstig verstoord werden, zal er geen impact zijn op mogelijk aanwezig archeologisch erfgoed. Omwille hiervan wordt een verder onderzoek geadviseerd in een zone van $\pm 2070,56$ m². Omwille van de archeologische verwachting dient dit verder onderzoek te gebeuren in de vorm van proefsleuven en proefputten. Aangezien het gehele projectgebied bebouwd is, kan dit onderzoek niet uitgevoerd worden voorafgaand aan het bekomen van de omgevingsvergunning.

5. BIBLIOGRAFIE

5.1. GERAADPLEEGDE LITERATUUR

DE POTTER F. & BROECKAERT J. 1879: *Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen: Derde reeks - arrondissement St.-Nicolaas, deel 3: Meerdonk, Melsele, Nieuwkerke, St.-Pauwels, Rupelmonde, Sinaai*, Gent.

GOOSSENS C. 2018: In de greep van de oorlog: het Land van Beveren in de nieuwe tijd. In: Crombé Ph., Goossens C., Lauwers B. et al. (red.), *Beveren: Heerlijk land aan de Schelde*, Beveren, pp. 84-117.

GOOSSENS C. & WILLEMS R. 2018: Melsele. In: Crombé Ph., Goossens C., Lauwers B. et al. (red.), *Beveren: Heerlijk land aan de Schelde*, Beveren, pp. 252-263.

JACOBS P., POLFLIET T., DE CEUKELAIRE M. ET.AL. 2010: *Toelichting bij de geologische kaart van België, Vlaams gewest: kaartblad (15) Antwerpen*, Gent.

VAN HOVE R. & DE CLERCQ L. 1996: De O.-L.-Vrouwkerk te Melsele (Beveren, O-Vl.): van Romaanse tot laatgotische kerk. Archeologische en interieurhistorische vaststellingen. In: *Berichten van de Archeologische Dienst Waasland*, nr. 2, Sint-Niklaas, pp. 373-400.

VAN RANST E. & SYS C. 2000: *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Gent.

VERWERFT B. 2018: Het Land van Beveren, product van de middeleeuwen. In: Crombé Ph., Goossens C., Lauwers B. et al. (red.), *Beveren: Heerlijk land aan de Schelde*, Beveren, pp. 42-83

5.2. CARTOGRAFISCHE EN ICONOGRAFISCHE BRONNEN

DOV 2017: *Bodemkaart 2.0*.

GDI-VLAANDEREN 2002: *Vectoriële versie van de Tertiaire geologische kaart* [shapefile], MVG-EWBL-ANRE (GIS-Vlaanderen).

GDI-VLAANDEREN 2015: *DHMV-II, DTM raster 1 m*.

GDI-VLAANDEREN 2017 *Centrale Archeologische Inventaris*.

GDI-VLAANDEREN 2018a: *GRB Administratieve percelen*.

GDI-VLAANDEREN 2018b: *Vlaamse Hydrografische Atlas*